

PARLAMENTI REFORM.

— Harmadik közlemény. —

IV. A kötelező szavazás.

Midőn Belgium 1831. évi február 7-iki alkotmányát, mely tudvalevőleg egyike volt az úgynevezett minta-alkotmányoknak s melyről Juste azt mondja, hogy «az 1789-iki francia forradalom által teremtett alapokat a nagy amerikai köztársaság törvényalkotóinak bölcseségétől és a saját hazai régi szeretetének legtisztább, legnemesebb hagyományaitól kölcsönzött újításokkal tökéletesbitette» — az 1893. szeptember 7-iki módosított alkotmánynyal cserélte fel, nevezetes újító szerepre vállalkozott mint modern képviseleti monarchia, kimondván az új alkotmány 48. szakaszában, hogy a szavazás kötelező, az a választópolgárnak nem pusztán joga, de kötelessége is.¹ Ez nem is valami erőszakolt többségi határozat eredménye volt, hanem az alkotmányozó gyűlés újszólván egyhangúlag helyezkedett ez álláspontra.

Maga a kötelező szavazás intézménye egyáltalán nem újabb keletű. E rendszer hívei, bizonyítékokat gyűjtván annak igazolására, már Athénben felfedezni vélték azt és pedig ezen

¹ La constitution des collèges électoraux est. pour chaque province, réglée par la loi. Le vote est obligatoire et a lieu à la commune, sauf les exceptions à déterminer par la loi. Art. 48. — E kérdésre l. Desjardins: La liberté politique dans d'État moderne. 44. s. köv. l. Deploige: Le vote obligatoire en Suisse. Ferrarini: Il voto obbligatorio (az Archivio di diritto pubblico 1893. évi július—augusztus és következő füzetében). Paul Laffitte: Lettres d'un parlementaire.

demokratia legdicőségtejjesebb idejében. Idézik Solon egyik törvényét, mely büntetést szabott volna azokra, kik nem jelentek meg a gyűléseken és nem nyilatkoztak a közügyekben egyik vagy másik irányban. De ha voltak is e demokrátiában törvények arra, hogy a polgárok részvétele a gyűléseken, a közügyek vitelében megkönnyíttessék, a kötelező szavazás intézménye mégsem volt ismeretes. Voltak is távolmaradók a közügyekben való részvételtől, de az athénei polgárokat jellemzik mégis Perikles szavai, melyeket a marathoni csatamezőn elesettek felett mondott: Mi vagyunk az egyedüli nép, mely a közügyekben részt nem vevő embert nem mint a társadalom testén kívül állót hanem mint haszontalant tekinti.

A közügyek vitelénél való kötelező részvétel nyomai feltalálhatók azonban a frankok és germánok törvényeiben. Ezeknél a népeknél ugyanis a gyűléseken való részvétel összefügg a fegyverviselés kötelezettségével, a fegyverviselési köteleesség tehát maga után vonta a gyűléseken való részvétel köteleességét is. A fegyveres erőnek csak szabadok lehetnek tagjai, fegyveresen jelennek meg a gyűléseken és az előterjesztett javaslatok elfogadását fegyvereik összecsapásával jelzik. Waitz¹ több törvényt idéz, melyekből kivehető, hogy a gyűléseken való részvétel kötelező volt; ámbár az, hogy a távolmaradók mily büntetéssel sújtattak, ki nem mutatható.

Olaszország középkori szabad községeinek statutumai a podesta elnöklete alatt tartott közgyülekezeteken való részvétel szintén kötelezőnek mondták ki és *pro qualibet vice et quolibet contrafaciente* birságot állapítottak meg, megengedvén azonban a távolmaradás igazolását.

A középkori Schweiz ama cantonjaiban, melyek a közvetlen néptörvényhozás elvére voltak alapítva, mint Uri, Schwyz, Unterwalden, Glaris, Zug, Appenzell — az activ polgárok kötelezve voltak a *Landsgemeinde*-nek nevezett közgyülekeze-

¹ Deutsche Vefassungsgeschichte. III. 579. s köv. 1.

teken fegyveresen megjelenni. Uri-ban az, a ki nem jelent meg a gyülekezeten, avagy fegyver nélkül jelent meg, kizárattott a Landmann által választóinak adott lakomán való részvételből. Schwyz Landsgemeinde-je 1764-ben és 1765-ben emlékeztet arra, hogy a régi szokás szerint fegyveresen kellett a gyülekezésben megjelenni; a ki ehhez nem alkalmazkodik, elveszti szavazati jogát. Niedwalden-ben öt frank birság szabatik a távolmaradóra; Glaris-ban az, a ki elfogadható ok nélkül távolmarad, két frank birságot tartozott fizetni, ha pedig a Landrath tagja volt, egy évre felfüggesztetett ezen funkciójától. Appenzell-ben az, a ki a Landsgemeinde-t a tisztviselők megválasztása előtt hagyta el, öt frank birságot tartozott fizetni. Blumer azt adja ennek magyarázatául, hogy a Landsgemeinde-ben összegyűlt nép hűséget esküdött az ország jogszokásai és a választott hatóságok iránt. Uri, Obwalden, Niedwalden, Glaris és Appenzell alkotmányában ma is megvan a Landsgemeinde-ben való részvétel kötelezettségének kimondása, de hiányzik ennek sanctiója, illetőleg a távolmaradó polgár megbüntetése iránti intézkedés.

De a közgyülekezetekben való részvétel kötelezettségének elve megvan ama cantonok alkotmányában is, melyek politikai szervezete nem tér el annyira a modern képviseleti rendszertől. Így Szt.-Gallen canton az 1835. évi ápril 23-iki törvénnyel (*Gesetz gegen den nachlässigen Besuch der Bezirksgemeinden der Bürger — und Genossenversammlungen*) a képviselők, bírák és a praefectus megválasztására szolgáló kerületi gyűlésekben, valamint a községi tanács megválasztására szolgáló községi gyűlésekben való részvételt mondotta ki kötelezőnek. A törvény sanctiója öt forint birság a kerületi és kettő a községi gyűlésektől távolmaradókra. Az 1861-iki alkotmánymódosítás után ezen intézkedés is megváltoztattatott és az alkotmány 110. és 113. szakaszai szerint a választó polgárok csak azon gyülekezetekben való meg-

jelenésre köteleztettek, melyekben veto-jogukat gyakorolhatják a nagy tanács által már megszavazott törvények felett. Ez alapon a kötelező szavazás intézménye az 1867. május 9-iki, ma is érvényben álló törvénnyel szabályoztatott újra, melynek értelmében a távolmaradó két franknyi bírsággal sújtatik. (Az elfogadható okokat a távolmaradásra a törvény így sorolja fel: *Maladie notoire de l'électeur*; *maladie grave d'un proche parent attestée par le médecin*; *exercice de certaines professions*; *naissance d'un enfant pour le père*; *baptême d'un enfant pour le parrain*; *inhumation d'un défunt pour les parents jusqu'au quatrième degré inclusivement*; *résidence prolongée de l'électeur en dehors de la commune*. Au surplus, le conseil communal appréciera le bien-fondé des excuses non prévues par la loi.) Az 1890-ik évi alkotmányváltozás érintetlenül hagyta ezen elvet, fentartván azt továbbra is 43. szakaszában. Igaz ugyan, hogy a törvény nem nyer mindenütt megfelelő alkalmazást és az államtanács nem törődik ezzel, miután senki sem tesz panaszt a törvény végre nem hajtása miatt. Rendesen elfogadják a választó polgár távolmaradásának indokát, minden további kutatás nélkül annak valódisága iránt. A statisztikai adatok hiányzanak, melyekből hű képet nyerhetnénk a választásoktól tartózkodók pontos számáról s illetve a megbírságotokról. Mégis azt lehet mondani, hogy a szavazási kötelezettség kimondásának, illetve a bírsággal való fenyegetésnek van hatása, ámbár azt, hogy aránylag kevesen maradtak távol a szavazástól, nemcsak a kényszerítő rendszabálynak lehet tulajdonítani.

Solothurn cantonban az 1856. évi június 1-ei alkotmány alapján mondatott ki a szavazás kötelező volta. Ennek 17. cikke ugyanis így szól: A választó polgárok kötelezve vannak a szövetségi és cantonális választásokban és szavazásokban résztvenni. Ennek alapján az 1860. évi december 29-iki törvény az indokolatlanul távolmaradókat hetven centimenyi bírsággal

sajtotta, a távolmaradás elfogadható okai gyanánt a 65 éves kort, a szavazó lakhelyének nagy távolságát, betegségét vagy más komoly akadályt jelölve meg. Harmincz évi érvénybenléte után azonban, különböző czelszerűtlenségei miatt, elejtették e kötelező szabályt. A szavazási kötelezettség kimondása nem is igen emelte a szavazók számát. 1872-től 1884-ig a Solothurn cantoni választótestület öt ízben újította meg a Nationalrath-ba és a Ständerath-ba küldött képviselőinek mandatumát. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy ez időszakban 16.995 beirt választó közül átlag 11.738 gyakorolta jogát, vagyis átlag 69%. A cantonális referendumnál pedig az 1875—1887. évek közti időben 16.633 beirt cantonbeli polgár közül átlag 9778, vagyis 58% gyakorolta szavazati jogát. 1887-ben a szavazási kötelezettséget eltörölték. 1887-től 1892-ig a cantonális referendumokban 17.890 beirt polgár közül átlag csak 6854 szavazott, vagyis átlag nem több, mint 38%. De ez nem a szavazási kötelezettség elve elejtésének következménye, hanem inkább annak tulajdonítható, hogy az ezen időközbeli referendumok iránt, azok tárgyainak alárendeltebb jelentősége folytán, a nép csekélyebb érdeklődéssel viseltetett; másrészt pedig annak, hogy a szerfölött gyakori igénybevétel következtében a nép belefárad abba, hogy szavát minduntalan kelljen hallatnia. Így 1892-ben oly gyakoriak voltak a referendum-ok, hogy majdnem minden három hétre esett egy ily gyülekezet.

Zürich cantonban szavazási kötelezettség tulajdonképen nincsen. Három alkalommal is megkísérelték annak behozatalát (1869, 1872. és 1880-ban), de sikertelenül. Mégis az 1866-iki községi törvény felhatalmazza a községeket, hogy egy franknál nem nagyobb birsággal illethessék azokat, kik nem vesznek részt a szavazásban. Ez az 1869-ik évi választási törvény által is fentartatott, de a községek egy jó része nem élt a fenti felhatalmazással. Miután pedig éppen ezen

oknál fogva azok a községek, melyekben a szavazási kötelezettség ki volt mondva, a választások alkalmával túlsúlyra tettek szert azok felett, melyekben egészen szabad volt a választói jogosultság gyakorlata, ennél fogva 1890. évi június 29-én a cantonális tanács egy törvényt hozott, mely nem állapította ugyan meg egyenesen a szavazási kötelezettséget, hanem csak közvetve elősegítette a választók részvételét a választói gyülekezetekben.

Kötelező a szavazás Argau cantonban is az 1871. márczius 22-iki választási törvény értelmében és a távolmaradó 1—4 frank birsággal sújtatik. Hasonlóképen Turgauban az 1870. április 3-iki választási törvény értelmében, egy franknyi birság alkalmazása mellett. Schaffhausenben az 1876. november 16-iki törvény két franknyi birságot szab azokra, a kik a referendumban nem vesznek részt. A kötelező szavazás intézményeinek általános behozatalával a szövetségi törvényhozás eddig azért nem foglalkozott, mert a szövetségi választási törvények szerint a cantonokra bízott a választások rendjének szabályozása. De az eddigi eredmények is azt mutatják, hogy azokban a cantonokban, melyekben a szavazási kötelesség kimondatott, a szavazók száma jelentékenyen nagyobb, mint ama kantonokban, hol szavazási kötelezettség nincsen. Így az előbbieik közül Schaffhausenben 84%, Argauban 83%, Sanct-Gallenben 73%, Zürichben 71%, Turgauban 69%; ellenben a szavazati jog gyakorlását szabadon hagyó Bernben 48%, Freiburgban 61%, Wallisban 57%, Genfben 44%, Neuchâtelben 31% vesz részt a szavazásban a beírtak közül. Valószínű, hogy a szavazati kötelezettség általánosíttatni fog a szövetség egész területén, miután a dolgok természetes fejlődése így hozza magával.

Franciaországban számos javaslat tétetett már a kötelező szavazás intézményének behozatalára, nem is említve

azt, hogy általában az ma sem egészen idegen az állam alkotmányában. Az 1875. augusztus 2-iki «loi organique sur les élections des Sénateurs» 18. cikke szerint ugyanis a departement-ok senatort választó testületeinek a departement minden községe által választott tagjai kötelesek a választó testületben résztvenni és a távolmaradó a belügy-minister megkeresésére a polgári törvényszék által ötven franknyi birságban marasztaltatik el. De számos javaslat célozta már az országos képviselők választásánál is a szavazási köteleesség megállapítását. (Wallon 1872. április 24-én, Laroche-Joubert 1882. május 2-án, Pieyre 1885. márcz. 24-én és Letellier 1889. február 7-én terjesztettek be ez ügyben törvényjavaslatokat.) Ezen javaslatoknak ugyan egyike se nyert elfogadtatást, de számos hang hallatszik azért folyton, mely a kötelező szavazást az általános szavazati jog szükségesség kiegészítője gyanánt követeli.

A szavazati jog gyakorlásától való nagymérvű tartózkodás általános jelensége különösen az újabb időknek, mely néhol azt eredményezi, hogy a képviselők a beírt választók negyed- vagy ötödrészenek szavazataival választatnak meg. A választók jelentékeny részének távolmaradása a szavazástól a közügy iránti érdektelenség világos jele, ha megengedjük is, hogy nem mindig hanyagság, nemtörődés oka a távolmaradásnak. Lehetnek ugyanis mindig méltánylást érdemlő okok is, pl. betegség, egyéb fontos ügyek; de ezen felül magukban a választási törvényekben, a választókerületek beosztásában, azok nagyságában, a választói központok nehezebb megközelíthetőségében is lehet e jelenségnek oka. A sokféle pártalakulás is, mely a választópolgárokat szétforgácsolja, egyik oka lehet a szavazástól való tartózkodásnak mert az olyan választó, ki valamely kevés hívet számláló párthoz tartozik, sokkal könnyebben marad távol, gondolván, hogy szavazata a mai választási rendszerek mel-

lett úgysis hiábavaló lesz. A szavazástól tartózkodó rendesen úgy okoskodik, hogy egy szavazat, az övé úgy sem bír jelentőséggel. Nyilvánvaló, hogy ez az okoskodás nem állja meg helyét, mert százan és ezren így gondolkodnak és annak már nagy jelentősége van.

A kötelező szavazás ellen felhozatik, hogy senkit sem lehet szavazati jogának gyakorlására kényszeríteni, miután ez az egyéni szabadság korlátozása. De különben is a szavazási kötelezettség kimondásának sanctiója: a bírság nem éri el a kívánt czélt, mert azt a dolog természeténél fogva valami magasabb összegben nem lehet kiszabni, a kisebb összegű bírság pedig nem elegendő fenyegetés annak, a ki szavazati jogát érvényesíteni nem akarja. Ettől eltekintve se lehet a választó polgárt szavazati jogának gyakorlására kényszeríteni, mert lehet olyan eset, hogy ő nem hanyagságból, a közügy iránti érdektelenségből marad távol a szavazástól, hanem czéltudatosan, miután a jelöltek egyike se felel meg az ő politikai meggyőződésének. Mit sem használ a törvényes kényszer, ha nincs meg erkölcsünkben az önzetlen hazafiság érzete. Ezért a szavazás szabadsága magában foglalja azt is, hogy az attól való tartózkodás is megengedett legyen.

Az olasz alsókamara 1881. június 16-iki ülésében a választási törvény módosítása tárgyalatván, Zanardelli, akkori igazságügyminister következőleg nyilatkozott a kötelező szavazásról: A választói minőség, a mint ezt az államtudósok kivétel nélkül elismerik, *munus publicum* jellegével bír. De ebből még nem következik, hogy büntető sanctiót állapítsunk meg azok ellen, kik e jogokat nem gyakorolják s a büntető sanctio hiánya nem fosztja meg a választói minőséget *munus publicum* jellegétől. Azt lehet ugyan mondani, hogy ha elfogadjuk a választói minőségnek közfunctiói jellegét, következésképen meg kell állapítani, hogy azt gyakorolni

kell, miután némely törvényhozások a politikai jogok elvesztésével sujtják az azokat nem gyakorlókat. Azonban hasonló dolgokban a büntető határozatok hátrányosabb eredményűek, mint maga a baj, melynek kiküszöbölése céloztatik. Mert ha a szavazati jogával nem élő ellenében, mint sokan kívánják, végső büntetésül annak elvesztését alkalmazzuk, állandóvá teszszük azt a bajt, melyet éppen megakadályozni akarunk, panaszkodván a választó polgárok távolmaradásában nyilatkozó közöny, a közügy iránti érdektelenség ellen.

A kötelező szavazás mellett viszont azt hozzák fel, hogy a szavazati jog nem vonható a magánjogok kategóriájába, melyeket érvényesíteni, vagy attól tartózkodni, teljesen a jogosultnak tetszésére bízott dolog. Házamról, földemről tetszésem szerint rendelkezhetem; egyáltalán magánjogaim önérdekemben, tetszésem szerint gyakorolhatom. De szavazati jogommal a közérdeket kell szolgálnom. Bernaert belga miniszterelnök, az alkotmány-revisio tárgyalása alkalmával így nyilatkozott: «A szavazati jog nem valami természeti, magánvagy személyes jog; az a társadalom által reánk ruházott közfunctio, sőt általa adott megbízás». E joggal élni állampolgári kötelesség; a ki nem él vele, nem jó állampolgár, méltó tehát a megbüntetésre. Az általános szavazati jognak éppen nincs semmi értelme, ha azt nem mindenki gyakorolja. Nem lehet azt mondani, hogy a kötelezettség kimondása sérelem az egyéni szabadságra. Ily értelemben sérelem azon az esküdti kötelezettség is. De ha közérdek az, hogy az esküdtisék határozzon a bűnösség kérdése felett, s az állampolgárok kényszeríthetők az ebben való közreműködésre, hasonló vagy ennél még nagyobb közérdek az, hogy a törvényhozó szerv legalkalmasabb tagjainak kiválasztásában minden arra jogosult állampolgár résztvegyen.

A szavazási kötelezettség elve semmi esetre sem állapítható meg abból az elvből, hogy a politikai jogok egyszer-

smind politikai kötelességek is. Kivánatos mindenestre a politikai s egyáltalán az állampolgári jogokkal való élés, mert csak ily úton áll be a nép politikai életében a szükséges mozgalmasság, mely a közviszonyok, politikai intézmények javulásának, fejlődésének egyik feltétele. Kötelesség gyanánt a szavazati jogot azonban csak ezen politikai jog erkölcsi tartalmából lehet levezetni. Mert a törvényhozó szerv hivatása lévén az államilag egyetemes jó érvényreemelése, a választásnak pedig nem az lévén célja, hogy a kisebb szám lépjen a nagy tömeg helyébe, hanem hogy az állampolgárok sorából a legalkalmasabbak szemeltessenek ki e hivatásra, ebből következik, hogy a nemzet ezen akaratfejlődési processusában való részvétel kötelességét az állami erkölcs követeli. Ily értelemben áll az, a mit Stuart Mill mond, hogy a választói jog gyakorlása szorosan a kötelesség dolga. Jogi kötelességgé azonban nem lehet tenni, mert igaz ugyan, hogy ha a választói jog eszköz a politikai kötelesség teljesítésére, akkor arról nem lehet lemondani. De a választásnak a politikai lelkiismereten kell alapulni, tehát jogi felelősség a nem gyakorlásból meg nem állapítható.

Nem azért hagyandó el a választói jog gyakorlásának különféle megtorló szabályokkal való kikényszerítése, mert ez az egyéni szabadságon ejtett sérelemnek tekintendő. E részben nem állja meg helyét az esküdti tiszt gyakorlásának kötelezettségére, illetve az annak teljesítésétől távolmaradással szemben követett eljárásra való hivatkozás sem, mert ámbár az esküdti képesség szintén a politikai jogok közé sorolhatik, az mégis külön megbízásnak tekintendő, nem általános jog, csak képesség ezen szintén közfunctio jellegével bíró tiszt ellátására. Ha e tiszt gyakorlata kötelezővé tétetik az azzal felruházottra s az ellenkezőleg viselkedő birsággal sújtatik, itt a közfunctio természetével bíró tisztség gyakorlása kikényszerítésének nem az a célzata, hogy általában

ezen politikai jog gyakoroltassék, hanem itt ama czélszerűségi indok a mérvadó, hogy az ezen tiszttel felruházott állampolgárok távolmaradása következtében ezen intézmény: az esküdtszék működésének megakadályozása elmellőztessék. Ez az országgyűlési képviselő választásánál fenn nem foroghat, itt a választás czélja eléretik a nélkül, hogy abban valamennyi jogosult állampolgár részvétele szükségképen megkívántatnék. A választó polgárok fele is megválasztja az ország képviselőt csak úgy, mintha a jogosult választók összessége venne részt a választásban. Gyakorolni a szavazati jogot az állami erkölcs követelménye, de az összeség egyetemes érdekeivel való törődésben rejlő, magasabb belső forrásokból eredő ezen erkölcsi kötelesség jogi szabványok által ki nem kényszeríthető.¹

V. A többes szavazat.

Az általános szavazati jog a demokratia kivánalma, de nagy hiánya, hogy mellette a nagy tömeg elnyomja a kiválóbbakat. «Az egyszerű, általános szavazati jog a társadalmi erénynek, a tehetségnek, a neveltségnek, a rendnek, az erkölcsnek, a tulajdonnak, a családnak, a boldog és állandó társadalmi rend minden elemeinek a nagy tömeg egyenlősítő hullámaiba való fojtása: az a nyers szám, mely a társadalmi állásokat egyenlősíti, mindenre a középszerűség színvonalát erőszakolván rá.»² A tömeg uralom ellensúlyozására tehát

¹ Held: Staat und Gesellschaft. III. 857. l. — Az állampolgárságnak a társadalmi erkölcsi kötelmek teljesítése által is feltételezett kifogástalanságára látszik utalni az 1795. évi francia alkotmány az ember és polgár kötelességeinek elősorolását tartalmazó bevezetése 4. cikkében, mondván: Nul n'est bon citoyen s'il n'est bon fils, bon père, bon frère, bon ami, bon époux.

² Nyssens: Le suffrage universel tempéré. 6. l.

leghatályosabb eszköz, ha kimondatik, hogy mindenkinek van ugyan szavazati joga, de e jog nem egyenlő erejű, vagyis behozatik a többes szavazat rendszere.

Az általános szavazati jog maga se kívánja meg feltétlenül a nyers tömeg uralmát. Nem szükséges, hogy minden polgárnak ugyanoly matematikailag meghatározott része legyen a közdolgok intézésében. Ha a szavazati jogot észszerűen szabályozzuk, ez által még nem nyomjuk el, mint a hogy nem rontjuk meg a gőzgépet azzal, ha tökéletesítjük az első időkből származó kezdetleges szerkezetét. Az általános szavazati jogban egy nagy szervezetlen erő rejlik, ezt szervezni kell. Azon elvek egyike pedig, melyek által ezt elérhetni, a többes szavazat rendszere.¹

Belgium ez elvet tényleg be is iktatta módosított alkotmányába. Az új alkotmány szerint ugyanis a képviselőház tagjai közvetlenül választatnak a következő módon:

Egy szavazattal bír minden 25 éves polgár, ki legalább egy év óta lakik községében és a kire nézve nem forog fenn a törvényben megállapított kizárási esetek valamelyike.

Egy további szavazattal (tehát összesen két szavazattal) bír az, a kire nézve a következő esetek valamelyike áll be:

a) ha 35 éves, nős vagy özvegy s törvényes gyermekei vannak és legalább 5 franc állami adót fizet;

b) ha 25 éves és vagy legalább 2000 franc értékű ingatlanoknak, vagy legalább 100 franc járadéknak a birtokosa, feltéve, hogy a járadékot legalább két év óta élvezzi.

Két kiegészítő szavazattal (tehát összesen három szavazattal) bír az, a ki 25 éves és:

a) valamely akár nyilvános, akár magán felsőbb iskolai oklevéllel bír, vagy pedig

¹ Nyssens: i. m. — Desjardins: i. m. 239. s köv. l. — Burger: Le suffrage universel coordonné. — Frère-Orban: La Révision de la Constitution.

b) valamely oly közfunctiót tölt be, mely a felsőbb iskolai képzettséget feltételezi.

Három szavazatnál többet senki se gyakorolhat.¹

A mi magát Belgiumot illeti, itt a közhangulat régóta kívánta a választói jog reformálását, csak a mód iránt nem volt meg az egyetértés. A szétágazó reformtörekvések mégis e jelszavak körül csoportosultak: általános szavazati jog, a családfők megkülönböztetettsége a szavazatok száma tekintetében, érdekképviselés és a képességre alapított választói jog. Az alsókamara azonban 1893. évi ápril 11. és 12-iki üléseiben, minden egyéb javaslat elvetésével, ápril 18-án túlnyomó többséggel Nyssens indítványát fogadta el, mely a többes szavazat rendszerét az új alkotmányba beleviszi.²

A többes szavazat meg akarja corrigálni az általános, egyszerű szavazati jog hiányait. Legyen mindenkinek szavazati joga, de nem egyforma; az pedig, hogy ki minő mértékben folyjon be az állami akarat képződésének kiindulási pontját képező választási eljárásba: az illetőnek értelmi vagy vagyoni előkelősége alapján határozatik meg.

Szemügyre véve ugyanis a többes szavazat rendszerének a belga földön életrehívott alakját, azt látjuk, hogy az értelmi előbbrevalóság jön tekintetbe a harminczöt életév és a nős vagy özvegyi állapot meghatározásánál (feltételeztetvén ezeknél a gondolkodásnak ama higgadtabb, belátóbb iránya, mely a család kormányzásával karöltve járónak tekintetik), a felsőbb iskolai képzettséggel bírónál és az ily iskolai

¹ Belga alkotmány. Titre III. Chap. I. Sect. I. Art. 47. — Ezen rendszer alapelveit Nyssens Albert egy 1890-ben fentidézett cím alatt megjelent röpiratszerű művében fejtette ki; a nagyobb szellemi képesség számbavétele azonban itt még nem czéloztatott.

² A többes szavazat rendszerét ismerte már az 1862. évi svéd községi törvény, valamint alkalmaztatott az Angliában a Board of guardians-ba való választásnál.

képzettség kimutatásától függő közhivatalokat betöltőknél. A vagyoni előbbrevalóság az ingatlan- és járadék-birtokosoknál. Látjuk tehát, hogy (ha a szellemi kiváltságot, illetve annak elismertetését és megfelelő érvényreemelését az állami rendben aristokratiának nevezzük) itt aristokratikus, illetve plutokratikus vonásokkal találkozunk. Mégis a többszörös szavazat elve erősen demokratikusnak állíttatik.

A többes szavazat — mondják — indokolt, mert a társadalmi terhek viselésének és a közjóléthez fűződő érdeklődésnek aránya szerint szabja meg a közügyre való befolyás mértékét. Nem helyes az, ha annak, kinek a társadalomban saját jólétén kívül mi érdeke sincs; ki — nem lévén családja és vagyona — csak önmagára gondol, a közügyre ugyanolyan nagy befolyása van, mint a messze jövőre gondolni kényeszerülő családapának s a vagyonnal bírónak; ki jobban megérti a nagy társadalmi érdekeket. A család és a vagyon minden polgárisult társadalom alapjai.¹ Indokolt a többes szavazat, mert ha elfogadjuk is azt az elvet, hogy közügyekről lévén szó, a társadalom minden tagja fölemelheti arra befolyó szavát; legnagyobb súlylyal mégis annak kell beszélni, ki az anyagi vagy erkölcsi érdekek legnagyobb összegét képviseli. Indokolt az idősebbeknek, illetve a családfőknek (az előbbi rendszerint magában foglalván az utóbbi minőséget is) több szavazattal felruházása, mert szükség van arra, hogy a meggyöngült, tévutakon járó társadalomban a nagyobb belátással bíró, a nagy társadalmi feladatoknak és kötelmeknek jobban tudatában levő elemek megfelelőleg érvényesüljenek és a tapasztalatlanabb fiatal nemzedék befolyását ellensúlyozzák.

De egyedül a többes szavazat alakjában lehet a demokraciát államilag szervezni — mondatik más oldalról. Mert

¹ Nyssens : i. m. 9. l.

mit tesz a demokratia? Az államszervezés alapjává teszi az ősi, születési erénnyel szemben a személyes érdemet; czélja «a személyes érdem erejét a legmagasabb fokra emelni a nemzeti életben». ¹ Ezért mindenkit oly arányban kell felruházni politikai joggal, a mily arányban a nemzet benne önmagát érezi; következésképen csak a többes szavazat alapján lehet a nemzetet szervezni, mint államalanyt. Minden polgárt azon arányban kell politikai joggal felruházni, a mily arányban benne «a nemzet — személyes érdemeinél fogva él». Vagyis általános, de arányos (többes) legyen a szavazati jog. «Ha két állampolgár egyenlő jó hazafi, akkor a nemzet-személy nagyobb quantuma abban lakik, a ki magasabb műveltséggel bír közülök.» Ezért az értelmiséget — nem ugyan az elvont értelemben vett értelmiséget, hanem mint a «nemzeti ész nagyobb fokát» — a többes szavazatok egyik alapjává kell tenni, ha demokratikusan akarjuk szervezni az államot, mert hiszen a demokratia nem egyéb, mint a «személyes érdem aránya szerint szervezett állam (és társadalom)». ² Már pedig a mint az abstract értelmiség, úgy a «nemzeti ész nagyobb foka» is személyes érdem.

Mill is az értelmi előkelőbbség külön érvényesülését kívánja, de nem ily értelemben. Ő ettől eltérőleg az abstract értelmiséget kívánja tekintetbe vétetni oly czélból, hogy a «minorité instruite» el ne nyomassék, vagyis ő a többes szavazatot a kisebbségi képviselő elérésére akarja felhasználni, hogy az valódi súlya szerint legyen képviselve, lévén ő neki a demokratia nem a számszerinti többség privilégiuma, hanem, mint a valódi képviselői alkotmány megtestesülése, az egész nép kormányzata az egész, arányosan képviselt nép által. Ha mindenkit szavazati jog illet is meg, mondja

¹ Kunz: i. m. 30. s köv. l.

² Kunz: i. m. 17. l.

ő, azért kérdés, hogy egyenlő szava legyen-e mindenkinek. Nem lehet azt mondani, hogy két vélemény, tekintet nélkül kifejezőikre, teljesen egyenlő értékű. A kettő közül valamelyiknek: vagy az okosabb, vagy a jobb embernek igénye van a nagyobb befolyásra.¹ De a gazdagságnak adott túlnyomó befolyást, még mint pillanatnyi kiegészítő eszközt se fogadja el, mondván, hogy a szavazati jognak ez az alapja mindig gyűlöletes volt és az is lesz mindig. Szerinte az egyetlen alap, melylyel az egyik polgár szavazata értékesebbnek, nagyobb horderővel bírónak tekinthető, mint a másiké: az egyén szellemi felsőbbisége.²

Ez a rendszer valóban «radicalis individualismust» viz a képviseleti rendszerbe». Mert az a magasabb értelmiség, melyet ő a szavazati jog többségének alapjává tesz, oly értelemben semmi esetre se bírhat nyomatékkel az állami életben, hogy az okosabbat, absolute nagyobb értelmiségűt e czímen nagyobb befolyással is ruházzuk fel. Nem áll az, hogy az okosabbnak a joga is nagyobb. Nagyobb, igen, a kötelessége, mert magasabb szellemi fejlettsége az ennek megfelelő nagyobb kötelességteljesítésre kell, hogy készítse.³

De akár a magasabb értelmiséget (és pedig nem az absolut értelemben vettet, hanem a nemzeti gondolkodás fejlettebb fokát), akár a vagyoni előbbrevalóságot tegyük a többes szavazat alapjává, egyik is, másik is tarthatatlan és igazságtalan. Nem az értelmi magasabb fejlettség egyoldalú túlsúlya mérvadó a választó polgárban, hanem a nemzeti érzés, a polgári erkölcs kisebb vagy nagyobb foka, mely a szellemi előbbrevalósággal szükségképen nincs összekapcsolva. «Gyermekes tévedés azt hinni, hogy a művelődés egymagában

¹ Stuart Mill-Jánosy: A képviseleti kormány. 173. l.

² Stuart-Mill: i. m. 175. l.

³ Held: i. m. III. 873. l.

jobbá teszi az embereket, megváltoztatja ösztöneiket, megrendszabályozza szenvedélyeiket.»¹ Többen, köztük Herbert Spencer, kimutatták, hogy semmi összeköttetés sincs a műveltség kisebb vagy nagyobb foka és az egyesekben meglévő erkölcsi erő között. De még ha el is fogadjuk, hogy a nagyobb politikai belátást nagyobb befolyás illeti meg, lehetetlen ezen befolyás mértékét fokozatok megállapításával meghatározni. Lehetetlenség az egyesek értelmi jelentőségét ily fokozatosan mérlegelni és csak önkényesség nyilatkozik a szavazati jog ily alapon bárminő alakban való megállapításában. Ha azt mondjuk, a műveltebb egyén szavazata többet ér, mint a műveletlené, nemcsak az egyenlőség elve van megsértve, az, hogy egyik polgár szava annyit ér, mint a másiké, de bizonytalan alapot fogadva el a megkülönböztetésre, teljesen bizonytalan eredményre jutunk. E részben a census megállapítás minden hátránya itt is jelentkezik.² Szóval lehetetlen az egyes választó polgárok vélt belső értékének a szavazati jog többszörözésében megfelelő kifejezése.

A vagyoni előbbrevalóságot pedig szintén nem lehet a többes szavazat alapjává tenni, mert a vagyoni érdekelttség képezheti ugyan az ügyekre való befolyás nagyságának alapját a nyereszkesedési célzatú részvényvállalatokban, de nem az államban. Azokban a társulatokban csak egyféle érdekről: az érdekelttségi vagyon gondozása s növeléséről van szó, csak természetes hát, hogy ha az ügyek vitelére való befolyás nagysága a társulati vagyonban való részesedés nagysága, tehát az érdekelttség mérve szerint ingazodik. De ha az államügyek helyes vitelének a vagyonosra nagyobb érdeke

¹ Leroy-Beaulieu : L'État moderne et ses fonctions. 259. s köv. l.

² Jeder Census erscheint gerade um so verwerflicher, je complicitér er selbst, je *relativer* sein Maasstab, je unbestimmter folglich auch sein Resultat ist. — Held : i. m. III. 874. l.

van, mint a vagyontalanra, azért ezen érdekeltséget nem lehet a szavazati jog alapjává tenni, mert akkor az államot az emberek olyan szövetkezésévé súlyesztjük alá, melynek egyedüli czélja a vagyonszerzés és megóvás feltételeinek megvalósítása. Szóval megtagadása lenne az erkölcsi elemnek az állam egész életében. A vagyoni előbbrevalóság úgysis megtalálja a maga társadalmi érvényesülését (főleg a mai materiális irányzatú korszakban), annak állami privilegisálása tehát nemcsak indokolatlan, de igazságtalan is. Indokolatlan, mert az állam az egyes választópolgárban csak a nemzeti erő és gondolkodás megnyilatkozását tisztelheti és ismerheti el, ennek pedig a vagyoni felsőbbséghez semmi köze. Hogy pedig a többes szavazat alapjai közt épen ez a leggyűlöletesebb a többiek szemében, azt nem is kell említeni, mert nincs társadalmi megkülönböztettség, mint Passy mondja, mely kevesebb tiszteletet és több irígységet keltene az emberekben, mint az, mely a vagyoni felsőbbségen nyugszik.

Ha általában elfogadjuk a többes szavazat elvét, a legkevésbé kifogásolható lenne a családők megkülönböztetettsége a szavazatok száma tekintetében.¹ De az elv egészében ellentétben áll azzal, hogy az országos választásnál egyik állampolgár szava annyit ér, mint a másiké; helyes alapot se az értelmi, se a vagyoni előbbrevalóság nem nyujthat a nagyobb befolyás megállapítására és igazságos keresztülvitelére megfelelő megvalósítási módot nem lehet találni.

¹ Ennek behozatalára a francia alsókamarában is történt kísérlet 1872-ben, de eredménytelenül.

VI. A kisebbségi képviselőlet.

Hogy a képviselőleti rendszernek az általános szavazati jog elvén nyugvó berendezése célját elérhesse, kell, hogy a nép minden vélemény- és akaratiránya kifejezésre és megfelelő érvényesülésre jusson és pedig abban a mértékben, a mint az a népben való elterjedtségénél fogva jelentőséggel bír.¹ Ez ma, midőn csak azon vélemény- és akaratirány érvényesül, mely a beadott szavazatok felénél egygyel több hívet számlál és a kisebbségben levők még oly erős tömege is figyelmen kívül marad, el nem érhető. Ezért ez a rendszer,

¹ Ily értelemben áll az, a mit Schultze mond: In einer richtig zusammengesetzten Volksvertretung müssen *alle* vorhandenen berechtigten Lebenskreise, Kräfte und Richtungen des Volkes zum Ausdrucke und zur Geltung kommen und zwar in *dem* Masse, als sie von Bedeutung sind für die im Staate zusammengefasste volksthümliche Gesamtexistenc. Pr. Staatsrecht. II. 139. l. — Concludiamo che l'ideale dell'ottima rappresentanza, e quindi dell'ottimo governo umano si è che la sia lo specchio fedele della nazione, ne riproduca esattamente, come una carta geografica fa pei monti, i fiumi e le valli, tutte le parti e le gradazioni nella loro rispettiva forza ed eccellenza, ossia mediante i migliori uomini che militano nelle loro file e che le governano. Bisogna che la rappresentanza sia la fotografia, lo specchio fedele dello stato degli animi, delle idee, dei bisogni, dei sentimenti, degl'interessi, delle forse, delle volontà di tutti gli elettori. Palma: Corso di dirit. pubb. II. 204. l. — A képviselőlet legyen «la représentation de la nation, son image, sa photographie». Th. Furet: Majorité et minorités (a «Journal des Économistes» 1869. júniusi füzetében, 428. l.). Une représentation nationale doit être la réunion des mandataires élus par le pays, et que chaque citoyen a le droit d'y être représenté de telle sorte que le fait primitif, aujourd'hui impossible, de la réunion de la nation tout entière pour la discussion de ses intérêts, soit remplacé par le fait seul possible de la réunion de ses mandataires, avec cette condition que cette réunion de mandataires ait exactement la même physionomie qu'aurait la réunion des mandants si cette dernière était possible. U. o. 415. l.

mondják a kisebbségi képviselőket híveik, nem is képviselői tulajdonképpen, csak annak nevezik.¹ Az igazi képviselő csak az, mely minden véleménynyilatkozatnak megfelelő érvényesülést enged a lehetőség határain belül, vagyis a kisebbségek képviselőit elismerésén nyugvó.²

Hogy mennyire helytelen a mai rendszer, elég arra utalni, hogy mellette a kisebbség még akkor sem részesül figyelemben, ha az összes kisebbségek a népek tulajdonképpen többségét teszik, a mi könnyen előfordulhat, mint erre első ízben Eötvösünk s utána Stuart Mill rámutatott. «Tegyük fel — mondja Eötvös — hogy a kerületek száma 100-ra megyen, 4000 választóval mindenik. Tegyük fel, hogy 51 kerületben a követek 2500-ból álló többséggel választatnak 1500 ellen, holott 49 kerületben a választások 3500-ból álló többséggel történtek 500 ellen. Ez esetben amaz 51 követre 127.500 — a 49-re pedig 171.500 szavazat jutott, azaz a törvényhozás többsége a választók kevesebbiségét képviseli.»³ No már, ha a képviselőnek az egész népet kell elötüntetnie — mondja Bluntschli — úgy a nép vonásait kell ábrázatán viselnie, úgy, a mint azok megvannak és magában annak lehetősége, hogy a nép és képviselőnek parlamenti többsége egymással ellentétben állanak (a mire Európában is, de főleg Észak-Amerika államaiban számos eset van), nem egyezik meg a képviselő eszméjével.⁴ És ha azt alapján hamisnak találjuk, hogy egy despota izolált akarata a nép

¹ Du système représentatif nous avons le mot et l'idée, mais la chose nous fait défaut. Pour réaliser cette chose excellente, il faut une représentation nouvelle. Naville: La question électorale. XIII.

² — la représentation de tous dans les limites du possible. U. o. VII.

³ A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra. (1854.) I. 214. l. — Stuart Mill: i. m. 134—135. l.

⁴ Politik. 438. l.

akarátát sérthesse, nem lehet azt sem igazságosnak találni, hogy a nép felénél egy kis fractióval nagyobb része, illetve ennek akarata sérthesse a másik rész akarátát.¹

A kisebbségi képviselő elvének hívei azt mondják, hogy a mai többségi rendszer mindenestre elvetendő, mert: *a*) igazságtalan, egy részét a választóknak képviselő nélkül hagyván. Ha, tegyük fel, London-ban sok tory van, a parlament London által választott tagjai azonban csupa whig-ek, akkor minden londoni tory hibásan van képviselve, mert városa nem azokat küldi a parlamentbe, a kiket ő ottan szeretne látni, hanem éppen azt, a kit nem akar ott látni;² *b*) elnyomó irányzatú, mert a többség zsarnoki hatalma alatt a még oly észélyes kisebbség is érvényesülés nélkül marad; *c*) folytonosan megzavarja a közbékét, miután a két párt versengése, melyek közül egyik arra van hivatva, illetve oda céloz, hogy kizárja az érvényesülésből és uralomból teljesen a másikat, legnagyobb mértékben felkelti a szenvedélyeket; *d*) káros eredményű magára a képviselőtestületre, mert olyan eszmék, véleményirányzatok maradnak kizárva a tanácskozásokból, melyeknek az országban sok követője van; *e*) de alapjában véve hamis is a mai rendszer, mert a választói többségek majdnem mindig mesterségesek és miután a képviselő joga csak a többségnek van megadva, mindig fenyeget ama veszély, hogy a határozás souverén joga oly képviselői többségnek lesz sajátjává, mely tulajdonképen csak kisebbség, a választópolgárok körébeni véleményirányzatok igazi arányait véve tekintetbe.

A mai, pusztán többségi választási rendszer hibája tehát abban áll, hogy a képviselő megválasztására a beadott szavazatok felénél eggyel több szavazat kívántatván, a parla-

¹ Herbert Spencer : La science sociale. 187. l.

² Bagehot : Englische Verfassungszustände. 196. l.

mentben csak a választók egyik része lesz képviselve és ennél fogva a parlamenti pártok arányai nem egyeznek meg a választók tömegének politikai vélemény irányaival. Már pedig, ha nem is lehet szó oly értelemben képviseletről, hogy a parlament a kisebbitett arányú nép legyen, a törvényhozó szerv választott részének, a képviselőknek a választó polgárok akarata és véleményirányzatai szerint kell alakíttatni s ki kell zárva lenni annak, hogy egy oly képviseleti testület alakíttassék, mely csak a választók egyik részének akarata szerint alkottatott egybe s ennek daczára az összes választók képviseletére van hivatva, a minőt létesíteni tehát a választók egyeteme nem akarhatott.¹ Csak az a választási rendszer helyes, mely ugyanolyan arányt képes létesíteni a parlamentben a pártok között, a mily arányban sorakoznak a választók az egyes pártok körül, vagyis az arányos képviselet.

A pusztá többségi rendszer mellett csak akkor hatályos szavazatom, ha a többségben levő párthoz tartozom. Ellenkezőleg az mit sem ér. Vagyis a felénél egygyel több mindenható, a felénél egygyel kevesebb pedig egyenlő a nullával. E mellett a legigazságosabb eszmék, a legjogosabb érdekek hallgatásra lesznek kényszerítve mindaddig, míg csak a felénél egygyel több szavazatra nem tesznek szert. Az egyedüli helyes képviselet a részarányos. Az a vélemény, mely túlnyomó az országban, legyen túlnyomó a törvényhozó testületben is, de legyenek képviselve az ettől eltérő vélemények is és pedig abban az arányban, melyet a népben való elterjedtségüknél fogva követelhetnek maguknak. A mai választási rendszerben fekszik egyik főoka a választástól való tartózkodásban nyilvánuló nagymérvű közönynek

¹ Békésy Károly: A választási rendszer bírálata. (Az «Erdélyi Múzeum» 1894. évi III—VI. füzetében.) 427. l. — Seamen: Le système du gouvernement américaine. 25. l.

is, mert vagy erre van kényszerítve a többségben levő párttal ellentétes álláspontú választó, vagy pedig a meddő ellenzékieskedésre. A polgárok nagy része — mint Prévost-Paradol mondja — nem kívánván leszavaztatni, kisebbségben maradni, elveszti a közügyek iránti minden érdeklődését és visszavonul a választástól, melynek eredményét előre tudja s melynél azt tapasztalta, hogy szavazata úgy se jön számításba. De a puszta többségi rendszer még a választások szabadságát se biztosítja, mert a választó nem arra szavaz, a ki tetszésének megfelelne, hanem arra, a kinek a megválasztatására a legtöbb kilátása van. Nem arra szavaz, a ki véleményével azonosította magát, hanem a ki legkevésbé visszatetsző neki, ha egyúttal kilátása van a győzelemre.¹

Nem lehet az arányos képviselet megdöntésére azt felhozni, mondják e rendszer hívei, hogy ha minden vélemény képviseltetik, ki van zárva minden parlamenti többség és a parlamenti kormányzásnak vége van. Nemcsak két párt van azonban a parlamentben, hanem számos. Ma is képviselve vannak a véleményárnyalatok, csak hogy nem abban a helyes arányban, melyet megérdemelnének. A részarányos képviselet ezt a valóságnak megfelelőbbé kívánja tenni és nemcsak hogy meg nem akadályozná az erőteljes parlamenti többségeket, sőt ellenkezőleg e rendszer mellett lehetne csak igazán erőteljes többségre számítani. A részarányos képviselet nem gyöngítője lenne az általános szavazati jognak, hanem inkább erősítője; öntudatot adna e sokszor vak erőnek s a demokráciának oly kívánatos állandóságot adná meg.²

A kisebbségi képviselet abból az alapelvből indul ki,

¹ Aubry-Vitet: Le suffrage universal dans l'avenir. (A «Revue des Deux-Mondes» 1870. májusi füzetében.) 380. l.

² P. Lafitte: Lettres d'un parlementaire. (A «Revue politique et littéraire» 1893. évi január 21-iki és köv. füzeteiben.) 57. l.

hogy ha a többségnek van is joga a döntésre, de nincs joga arra, hogy a tanácskozásból kizárja a kisebbségeket, tökéletes hallgatásra kényszerítve, vagyis el kell választani a képviselet jogát a határozás jogától.¹ Ez utóbbi megilleti a parlamenti többséget, az előbbi a választópolgárok egész testületét. Vagyis, a mint Considérant mondja, a divatos választási eljárás alaphibája, hogy e természeténél fogva különböző két szavazatot: a képviseletit (vote *représentatif*) és a határozót (vote *delibératif*) összetévesztik.

Határozzon a többség, de úgy, hogy azért minden véleményárnyalat képviselve legyen. Ha egy gyülekezetben harmincz személy van jelen s ezek két ellentétes táborra oszlanak, melyek közül az egyik 20, a másik 10 hívet számlál, ebben az esetben, ha három képviselőt kell választani, az első résznek két képviselő jut, de a másiknak kétségtelenül joga van a harmadikra; ez egyszerű, kézzelfogható, tiszta matematikai igazság. Vagyis a határozat joga collectiv, személytelen jog, melynek létjoga a szükségszerűsége alapszik a mely a többségnél van. A képviselet joga azonban individualis, személyes jog, mely minden állampolgáré. Csakhogy sajnálatos előítélet a képviseleti rendszer kezdete óta összezavarta e két egymástól különböző jogot.² A demokráciának az egész nép kormányzásának kellene lenni az egész, egyenlően képviselt nép által; de mai alakjában az csak az egész nép kormánya annak egyszerű többsége által. Az első az igazi egyenlőség, a másik a számszerinti többség előjoga, melynek a kisebbség merev kizárásával egyedül van szava az államban, tehát zsarnoki természetű.³ Louis Blanc is azt mondja, hogy a hol a kisebbségeknek nincs meg arányos

¹ Naville : i. m. 61. l.

² Aubry-Vitet : i. m. 379. l.

³ Stuart-Mill : i. m. 132. l.

befolyása a közügyekre, a kormány csak az előjog kormánya, már pedig minden privilegiumban a zsarnokság csirája lap-pang. Lehet, hogy a választó collegiumban az okosabb kisebbséget elnyomja a kevésbé eszélyes többség, hogy a választás lombikja nemcsak okosságot, hanem eszélytelenséget is destillál ily módon a politikai vélemények, szenvedélyek nagy tömegéből s gyakran az utóbbi lesz uralkodó. De hogy az intelligentia mindig a kisebbségben volt (mint Schiller mondja) és előbb-utóbb el kell pusztulni az államnak, melyben a többség esztelen rendszere győz, egyike mindenesetre a kisebbségi képviselőt védők leggyöngébb érveinek.

Bármennyire állíttassék is, hogy a mai választási rendszer, mely csak a többségek érvényesülését ismeri el és a kisebbségeknek, ha még oly tekintélyesek is, az állami akarat formálásánál való közreműködésben helyet nem enged — igazságtalan és ennél fogva a képviselőnek nem csupán a nép számához képest, hanem az országban levő pártok, politikai véleményirányok szerint arányosnak kell lenni, hogy e részben az ország valódi állapota fejeztessék ki;¹ bármily lelkes felkarolásban részesült ezen eszme megvalósításán buzgólkodó szövetkezések által s bár itt-ott elismertetést talált a positiv alkotmányjogban is,² az állam organikus ter-

¹ Palma: i. m. II. 242. l.

² A kisebbségi képviselőt többféle kísérlet tárgyát képezte főleg az újabb időkben. A legemlétsreméltóbbak: az 1855-ik évi dán választási törvény. (Andrá minister terve.) Miután 1849-ben a képviselői elem lényegesen kiterjesztetett, 1855-ben a király, a kinél akkor a törvényhozó hatalom volt, az aránylagos képviselői rendszert oktro-yálta az országra a korlátozott szavazat alakjában. A Rigsdag 80 tagja közül 20-at a korona nevezett ki, 30 a tartományi rendek által választott és csak 30 a nép által közvetlen választás útján; a kísérlet tere tehát meglehetősen kicsiny volt. 1863-ban a törvény a kamarák által tárgyalatik és elfogadtatik. 1866-ban az aránylagos képviselőt elve,

mészetéből kiinduló elmélet azt nem helyeselheti. Az, hogy a kisebbségi képviselet megvalósítására törekvő rendszerek mindegyike ellen lehet alapos kifogásokat tenni, magában véve még nem lenne elegendő annak elvetésére, mert ha egyszer egy politikai elv helyessége lényegileg elismertetik, másodrendű kérdés annak megfelelő érvényesülési alakot találni. E részben áll Burke mondása, hogy: «nem létezik olyan valami se az anyagi, se a szellemi világban, a mit a gondviselés jónak talált számunkra, de megtagadta volna tőlünk elérhetésének eszközeit». Áll ez azokkal szemben, kik a kisebbségi képviseletnek elméleti jogosultságát elismerik ugyan, de annak gyakorlati kivihetőségét tagadják. Ha eddig nem sikerült megfelelő rendszer kitalálása, ez a jövőnek

mely eddig csak a törvényben volt meg, bevezettetik az alkotmányba, melynek 40. §-a szerint a Landsting tagjainak választása az aránylagos képviselet elve szerint történik, a választási törvény határozván meg ezen elv alkalmazását. — Angliában az 1867. augusztus 15-iki reformtörvény szerint a városi választókerületek többször, melyek három vagy négy képviselő küldésére voltak jogosítva, a választó eggyel kevesebb szavazat gyakorlására jogosított fel, mint a hány képviselő választandó volt (Three cornered constituencies), s ekként a harmadik vagy negyedik hely a kisebbségnek jutott. Ezt azonban az 1884-ik évi parlamenti végzemény megszüntette, a mennyiben a több képviselőt választó kerületeket általában eltörölte, behozván az egyes választásokat, a Single seat system-t. (Concha: Anglia alkotmánya. 295. l.) Bluntschli az 1867-iki angol reformra azt mondja: Das ganze Gesetz hat fast nur die Bedeutung eines *verschämten Bekenntnisses*, dass die gewöhnlichen Majoritätswahlen keine Garantie gegen eine ungerechte Ausschliessung der Minderheiten gewähren. (Politik. 447. l.) — Elfogadást talált a kisebbségi képviselet elve még Brazília alkotmányában (1874—1881.), Spanyolországban 1878 óta azon választókerületekben, melyek a Cortes-be háromnál több képviselőt küldenek, Portugáliában 1884 óta, Olaszországban 1882 óta, de csak ama kerületekben, melyek öt vagy ennél több képviselőt választanak, továbbá a kombinált lista-szavazás alakjában némely schweizi cantonban.

képezhetné feladatát, mi mellett természetesen nem hallgatható el az, hogy egy ily rendszer mindenkor a mesterkelt-ség és jó részben az önkény jellegét fogná magán hordani.¹

A mi már most e rendszer lényegét illeti, alig kell arra rámutatni, hogy első sorban nem fogadható el az, miszerint az okosság és eszélyesség nagyobb foka mindenkor és feltétlenül a kisebbségnél lenne.² Hiszen ha így volna, a kisebbségi képviselet eszmei jogosultságát e révén védők magukkal keverednének éles ellentmondásba. Ha áll az, a mit Göthe mond: «Die Vernunft wird *ewig* in der Minorität sein» akkor a kisebbség körében is mindig a még szűkebb körű kisebbségnél lenne a mélyebb belátás, a mi a végte-lenig (illetve egész addig, míg csak ez a kisebbség az egyes emberre le nem olvad) lenne folytatható. Ide vezet az eszme következetes keresztülvitele, nem lévén lehetséges a kisebbségek közt pusztá számbeli megkülönböztetéseket tenni, illetve azt, a mit a nagyobb számú kisebbségre nézve helyesnek, természetesnek találunk, a szűkebb körével szemben megtagadni.

A kisebbségi képviselet, bármily tetszetősnek és igazságosnak tűnjék is fel, végső eredményében az állam organikus természetének megtagadása, sőt az állam fölölvasztása a parlamentben. «A kisebbségek képviseletének vitatói — mondja egyik hazai írónk — a parlamentben a néperdeknek hű képét akarják adni, de buzgalmukban magát a tárgyat veszik képnek és a tükör helyébe, hol a test kép-másának kellene megjelennie, magát a testet teszik, mert

¹ A kisebbségi képviseletet megvalósítani kívánó rendszerek száma ma már rendkívül nagy. Az újabb főbb irányok a korlátozott szavazat, a halmazott szavazat és az egymással concurráló lajstromok rendszerén alapulnak.

² Held: i. m. III. 869. l.

nem azt kívánják, hogy az állam minden érdekének legyen a parlamentben képviselője, hanem, hogy az állam egészen felolvadjon a parlamentben.»¹ De a kisebbségi képviselő szem elől téveszti azt is, hogy az állami akaratot kimunkáló organumnak, a parlamentnek nem is lehet az hivatása, hogy minden akaratirányt feltüntessen, mely szerint a választó polgárok az állam cselekvőségét irányozni szeretnék s ha feltüntetné is, az elhatározásra akkor is csak a tömegse, illetve túlsúlyban levő akaratirányok folyhatnak be. Sőt ha a bármi-féle nézet- és akaratirányok számbavételének, az a parlament működésére egyenesen bénító hatású lenne, megakasztván a fő akaratirányok valamelyikének érvényre emelkedését és így az állam cselekvőségét.² Hiába tesszük azt lehetővé, hogy a parlamentben, ebben az úgynevezett «nemzeti ész»-ben, minden valamire való nézet- és akaratiránynak képviselője legyen, mert ezzel elérhetjük ugyan azt, hogy ezen véleményirányzatok megfelelő kifejezést nyernek az elhatározást megelőző tanácskozás folyamán, de nem azt, hogy a végső elhatározásban sikerrel érvényesüljenek.³ Az egyes ember akaratának irányzásánál is csak a legerősebb indokoknak lehet szava,

¹ Schiller Zsigmond: A kisebbségi képviselő. (A «Budapesti Szemle» 1873. évi 3. számában.) 151. l.

² Concha: i. m. 424. l.

³ A parlamentarismus lényege nem egyéb, mint bizonyos formák közt a többség akaratának érvényesítése — mondja találóan Gyulai Pál (a «Budapesti Szemle» 1873. évi 5. füzetében, 157. l.). Ez áll. De mint a parlamentben, úgy a választásnál is a többség nem azért tekintetik elhatározónak, mert mindig így volt, hogy a többség győz, hanem mert minden collectiv elhatározásnál az abban résztvevő egyedek egyforma belátóképességűeknek tekintetvén, a *vélelem* az, hogy az a jobb, czélszerűbb, mi mellett a nagyobb rész ítélete nyilatkozott. — Les questions d'intérêt commun sont résolues par le vote des citoyens, et le nombre est *souverain*. Pouvoir souverain du nombre ne veut pas pouvoir despotique, illimité, et indiscutable. — non. Il faut simplement

a megfontolás csak a leghatalmasabb, mert szerinte legtöbb érveléssel támogatott szempontok szerint igazodhatik s távolabb eső, az akaratirányzásnak szűkebb körébe nem vonható lehetőségei számba nem jöhetnek. Ugyanez áll az államnak, e nagy embernek gondolkodó és akaró szervére nézve is. De a kisebbségi képviselőt annál fogva, hogy a legspecialisabb megbízású képviselőket juttatná a parlamentbe, az egyetemes jó eszméjének se tenne hasznos szolgálatokat.

A Hare-Mill-féle szabad egyesülési formának különösen nagy hátránya az, a mire Gneist találóan rámutat, hogy t. i. a helyi összetartozóság minden kötelékét felbontva, a választó polgárok, miként a szélroham a port, felragadja, állandó, napi működésének színteréül szolgáló köréből kiszorítva, előtte teljesen idegen elemekkel való egyesülésre készíti s azáltal mindazt a befolyást, melylyel a szűkebb szomszédai kör az érdekek felismerésére és a politikai nézet- és akaratirányzásra bír, megszünteti.

A politikai eszmék, nézetirányok, a mennyiben tartalmi súlyuknál, belső értéküknél fogva erre képesek, folyton fejlődésben vannak s az ellenzékek abszolút értéke nem a pártjukon álló szavazók időleges számától, hanem eszméik belső értékétől függ.¹ A kisebbség esetleges nagyobb erkölcsi ereje,

entendre par ces mots que la majorité est supérieure (*supra*) à la minorité dans les questions qui, d'un consentement unanime et préalable, doivent être soumises au vote. A. Gigon: La représ. des minorités. (Journal des Économistes. 1874. janv. 61. l.). — Proudhon azt mondja, hogy a képviselői rendszer a maga többségi törvényével nem más, mint az «erősebb jogának észszerű alkalmazása». Azonban más erő is érvényesül itt még, az az elv, hogy a kétséges dolgokban a nagy tömeg véleménye valószínűbb, mint néhány emberé, a nemzet lelkiismeretének kifejezése biztosabb, mint egy töredéké. La Guerre et la paix. I. 234. l.

¹ Franciaországban 1857-ben csak öt ellenzéki képviselő volt, de az általuk képviselt eszmék erkölcsi súlya azért igen nagy volt.

politikai eszélyességbeni túlsúlya úgysis érvényesül; nemcsak, de előbb-utóbb többséggé leszen. Az olyan párt, legyen az akár többség, akár kisebbség, melynek a népben nincsenek gyökerei, melynek létjogot, fejlődésképeességet nem biztosítanak életképes politikai eszmék, mindig jelentéktelen marad. A népben élő politikai eszmék azonban utat törnek maguknak a parlamentbe akárminő választási rendszer mellett is; az eszmék belső ereje, jogosultsága magának előbb-utóbb elismertetést követel. Ha már most a kisebbség hívebb kifejezője az államilag legfőbb jónak s eszméi a többségéi felett állanak erkölcsi súlyban, tartalomban, akkor az ilyen eszmék belső igazsága s ezzel együtt a kisebbség a többség felett érvényre emelkedik. Hiszen a többség eszméinek igazsága mellett a hozzája ragaszkodottak száma úgysis csak vélelem.¹

A kik csak a kisebbségi képviselő eszméinek érvényesülése mellett tudnak beszélni igazi képviselőtről, szem elől tévesztik azt is, hogy minden választási rendszernek, bármily jó legyen is az, csak relativ értéke van. Nagy befolyása van a választási rendszernek, de nem ez a fődolog; fő a politikai közgondolkodás minősége. Lehet jó választásokat csinálni rossz választási törvénnyel és megfordítva.²

A kisebbségi képviselői rendszer tisztán mechanikus berendezésekre fekteti a fősúlyt, ezektől reméli az igazi képviselőt elérhetését, holott a democratia intézményei, mint egyáltalán minden politikai intézmény, nem vizsgálható oly

¹ Concha : i. m. 411. l.

² Courcelle-Seneuil : i. m. 701. l. — Bluntschli is azt mondja, hogy mindannak, a mit az állam alkotmánya erre nézve megállapíthat, csak viszonylagos értéke van; fő a népjellem, a «Volkgeist»; ha ez meg van romolva, ezen semmiféle képviselői rendszer sem segít, mert a nép hibáját az intézmény is magában fogja hordani. Staatswörterbuch. III. 287. l.

szemmel, mint a hogy a mechanikus szemügyre vesz valamely gépezetet, melynek ha egyes alkotó részei helyesen vannak összeróva, okvetlenül helyesen kell működnie s működésének minden iránya, eredménye előre meghatározható. De mert az állam maga nem gép, nem lelketlen szervezet, mert alkotói se élettelen részek, ezért minden oly rendszer, mely csak külső mechanismus által akar elérni oly czélokot, melyek elérésénél nem az arra szolgáló eszközök meghatározása, hanem az ezeket mozgató, betöltő erkölcsi erők minemősége a döntő, alapjában véve elhibázott és meddő eredményű. Tényleg nem is mutathat fel ezen rendszer itt-ott behozott egyik alakja sem eddigelé kielégítő eredményeket.

Dr. Balogh Arthur.

RENAN ERNŐ.

I.

Séailles Gábor francia bölcsészettanár írt egy kitünő életrajzot Renanról, mely arra bír, hogy magam is elmondjam nézeteimet a nagyhírű tudósról és gondolkodóról.

Jegyzeteim nem alkotnak egy kerek életrajzot. Ez sok tanulmánynyal járna; noha nagyon érdekes volna Renan egy korkép keretében mutatni be. Én a könnyebb módját s végét fogom meg. Magam elé veszem Séailles művét s az ő munkája fonalán vizsgálom Renan nézeteit s magyarázom az erkölcsi világ törvénye szerint. Remélem, úgy is elérem czéломat: a ki egy kissé ismeri a törvényt, mindjárt látja, mily könnyű az alkalmazása a nehezebb erkölcsi, metaphysikai, bölcsészeti, aesthetikai és gazdasági kérdésekre is. Természetes, hogy a legfőbb kérdéseket, mint Isten, halhatatlanság stb. ma sem oldhatni meg; az erkölcsi törvény ismeretével új kérdések is merülnek föl, melyek megoldása másoknak van fentartva. Dolgozatommal nem elégítem ki az alapos tudós komoly és részletező igényeit; de talán kinyerem az összefoglaló elmék őszinte és lelkes elismerését, a kiket bizonyosan meg fog lepni az erkölcsi törvény földéítésének bámulatosan sok következménye, melyek minden erőltetés nélkül folynak a haladás hullámanak egyszerű igazságából.